

AI ETHICS: จริยธรรมปัญญาประดิษฐ์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา*

AI ETHICS: ARTIFICIAL INTELLIGENCE ETHICS FOR SCHOOL

ADMINISTRATORS

นวรรตน์ ไชยมภู

Navarat Waichompu¹

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Hat Yai University, Thailand

¹Corresponding Author's Email: navarat.wa@hu.ac.th

บทคัดย่อ

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภาคการศึกษา ทั้งในด้านการเรียนการสอน การประเมินผล และการบริหารจัดการข้อมูล ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อประเด็นจริยธรรมของ AI เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิ ความไม่เป็นธรรม และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา บทความนี้นำเสนอกรอบแนวคิด “AI Ethics” ตามแนวปฏิบัติของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ที่ประกอบด้วยหลักจริยธรรม 7 ประการ ได้แก่ ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย ความไว้วางใจ ความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งจำแนกระดับความเสี่ยงของ AI ออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้ ความเสี่ยงสูง ความเสี่ยงจำกัด และความเสี่ยงต่ำ ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารสามารถประเมินระบบ AI ก่อนนำมาใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ บทความยังนำเสนอแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมเทคโนโลยี การอบรมบุคลากร การพัฒนาเกณฑ์วิเคราะห์ความเสี่ยง และการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงข้อเสนอเชิงนโยบายระดับชาติ เพื่อให้การนำ AI มาใช้ในภาคการศึกษาไทยเป็นไปอย่างมีจริยธรรม โปร่งใส และยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์; ผู้บริหารสถานศึกษา; จริยธรรมปัญญาประดิษฐ์

Abstract

In the era where Artificial Intelligence (AI) plays a vital role in driving the education sector ranging from teaching and learning, assessment, to data management. school administrators must possess a deep understanding of AI

* Received 19 May 2025; Revised 27 June 2025; Accepted 30 June 2025

ethics to prevent rights violations, injustice, and unintended consequences for students and educational personnel. This article presents the conceptual framework of “AI Ethics” based on the guidelines of the National Science and Technology Development Agency, which comprises seven key principles: privacy, security, reliability, fairness, transparency, accountability, and human-centricity. It also outlines four levels of AI risk: unacceptable risk, high risk, limited risk, and minimal risk, which assist administrators in evaluating AI systems before implementation in educational institutions.

In addition, the article provides practical recommendations for school administrators, such as establishing an institutional ethics committee on technology, organizing professional development programs, developing AI risk assessment tools, and promoting transparent communication with stakeholders. It concludes with national policy recommendations to ensure that the use of AI in Thai education is ethical, transparent, and sustainable in the long term.

Keywords: Artificial Intelligence; School Administrators; AI Ethics

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้แทรกซึมเข้าสู่ทุกมิติของการดำเนินชีวิต หน่วยงานการศึกษาเองก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจาก AI ได้ ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ ระบบประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน การบริหารทรัพยากรบุคคล ไปจนถึงการวางแผนนโยบายการศึกษาระดับชาติ การใช้งาน AI ในบริบทการศึกษานั้นมีศักยภาพสูงในการเพิ่มประสิทธิภาพและความแม่นยำในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีเหล่านี้โดยปราศจากกรอบทางจริยธรรมที่รัดกุม ย่อมเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การเลือกปฏิบัติ หรือการสร้างความปลอดภัยอย่างไม่ตั้งใจในระบบการศึกษา (European Commission, 2019) ยุคของการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล เทคโนโลยี AI ได้เข้ามามีบทบาทในแทบทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในภาคการศึกษา ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารข้อมูลนักเรียน ไปจนถึงการวิเคราะห์นโยบายการศึกษา AI มีศักยภาพสูงในการเพิ่มประสิทธิภาพ แต่หากขาดกรอบจริยธรรมที่เหมาะสม อาจส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิ การเลือกปฏิบัติ หรือการพึ่งพาเทคโนโลยีอย่างไม่สมดุล ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นผู้กำหนดทิศทางนโยบายและวัฒนธรรมองค์กร จึงต้องให้ความสำคัญต่อ “จริยธรรมของ AI” อย่างเร่งด่วน

ด้วยเหตุนี้ “จริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์” (AI Ethics) จึงกลายเป็นองค์ความรู้สำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาพึงมี ไม่เพียงเพื่อปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูล

ส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 แต่ยิ่งเพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และคำนึงถึงผลกระทบทางสังคมในระยะยาว แนวปฏิบัติจริยธรรมด้านปัญญาประดิษฐ์ของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช., 2565) ได้เสนอหลักการ 7 ประการที่เป็นแนวทางสากลในการประยุกต์ใช้ AI อย่างปลอดภัย โปร่งใส และยั่งยืน ได้แก่ 1) ความเป็นส่วนตัว (Privacy) ปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนและครู 2) ความมั่นคงและปลอดภัย (Security and Safety) ป้องกันการละเมิดสิทธิหรือการใช้ AI ในทางที่ผิด 3) ความไว้วางใจ (Reliability) สร้างระบบที่แม่นยำ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ 4) ความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ (Fairness and Non-discrimination) AI ต้องไม่แสดงอคติหรือเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 5) ความโปร่งใสและอธิบายได้ (Transparency and Explainability) การตัดสินใจของ AI ต้องสามารถตรวจสอบและอธิบายได้ 6) ความรับผิดชอบ (Accountability) ต้องสามารถระบุผู้รับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของ AI ได้ และ 7) มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human Oversight and Agency) มนุษย์ต้องสามารถควบคุม AI ได้เสมอ

AI ที่เชื่อถือได้มีองค์ประกอบ 3 ประการซึ่งควรปฏิบัติตาม ได้แก่ 1) จะต้องเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 2) จะต้องมีความรับผิดชอบ โดยต้องยึดมั่นในหลักการและค่านิยมทางจริยธรรม และ 3) จะต้องมีความแข็งแกร่งทั้งในมุมมองด้านเทคนิคและสังคม เนื่องจากแม้ว่าจะมีความตั้งใจดี ระบบ AI ก็สามารถก่อให้เกิดอันตรายที่ไม่ได้ตั้งใจได้ (European Commission, 2019) ดังนั้น ความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาความตระหนักรู้เรื่องจริยธรรม AI สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในระดับองค์กรและระบบการศึกษาโดยรวม เพื่อให้การพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษาดำเนินไปอย่างมีคุณธรรม ความยั่งยืน และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (UNESCO, 2021)

ความหมายและการพัฒนาของ AI

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) หมายถึง ความสามารถของเครื่องจักรหรือระบบคอมพิวเตอร์ในการเลียนแบบพฤติกรรมทางปัญญาของมนุษย์ เช่น การเรียนรู้ (learning) การให้เหตุผล (reasoning) การตัดสินใจ (decision-making) และการแก้ปัญหา (problem solving) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เครื่องจักรสามารถทำงานได้อย่างอัตโนมัติและชาญฉลาดใกล้เคียงกับมนุษย์ (Russell & Norvig, 2021) AI มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 20 โดยเริ่มจากการเขียนโปรแกรมง่าย ๆ เพื่อแก้โจทย์ทางตรรกะ ไปจนถึงระบบอัจฉริยะที่สามารถเรียนรู้และตัดสินใจได้จากข้อมูลจำนวนมาก (machine learning และ deep learning) โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เทคโนโลยี AI ได้พัฒนาอย่างก้าวกระโดดจากการสนับสนุนของ big data พลังการประมวลผลที่สูงขึ้น และอัลกอริทึม AI ที่ซับซ้อนขึ้น ในเชิงแนวคิด AI สามารถจำแนกออกเป็น 3 ระดับหลัก ได้แก่

1. Artificial Narrow Intelligence (ANI) – เป็น AI ที่ทำงานเฉพาะด้าน เช่น แชทบอท ระบบแนะนำสินค้า หรือโปรแกรมตรวจคำผิด
2. Artificial General Intelligence (AGI) – เป็น AI ที่มีความสามารถใกล้เคียงกับมนุษย์ในหลากหลายด้าน ยังอยู่ในขั้นการวิจัย
3. Artificial Super Intelligence (ASI) – เป็น AI ที่เหนือกว่าความสามารถของมนุษย์ในแทบทุกด้าน ซึ่งยังเป็นเพียงแนวคิดในอนาคต

โดย AI ในปัจจุบันที่ใช้งานจริงในภาคการศึกษา ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับ ANI เช่น ระบบประเมินผลอัตโนมัติ ระบบแนะนำการเรียนรู้ หรือการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียน อย่างไรก็ตาม การนำ AI มาใช้ในวงการศึกษาอย่างแพร่หลาย ย่อมมาพร้อมกับคำถามด้านจริยธรรม ความยุติธรรม และผลกระทบต่อความเป็นมนุษย์ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้านควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยี

ประเภทของความเสี่ยงด้านจริยธรรมใน AI

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช., 2565) แบ่งความเสี่ยงออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้ (Unacceptable Risk) เช่น AI ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน
  2. ความเสี่ยงสูง (High Risk) เช่น AI ในการให้คะแนนนักเรียน หรือคัดเลือกบุคลากร
  3. ความเสี่ยงจำกัด (Limited Risk) เช่น แชทบอททั่วไป
  4. ความเสี่ยงต่ำ (Minimal Risk) เช่น เกมการศึกษา
- ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างความเสี่ยงทั้ง 4 ประเภท

ระดับความเสี่ยง	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
1. ความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้ (Unacceptable Risk)	ระบบ AI ที่มีศักยภาพในการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือคุกคามเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างรุนแรง เช่น ระบบที่มีเป้าหมายชัดเจนในการควบคุม คัดกรอง หรือลิดรอนสิทธิเสรีภาพ	- ระบบจำแนกกลุ่มบุคคลตามเชื้อชาติ/ศาสนา - ระบบเฝ้าระวังมวลชนแบบไม่มีข้อจำกัด
2. ความเสี่ยงสูง (High Risk)	ระบบ AI ที่แม้ไม่ละเมิดสิทธิโดยตรง แต่มีอิทธิพลต่อชีวิต	- ระบบให้คะแนนนักเรียน

ระดับความเสี่ยง	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
	โอกาส หรือความเป็นอยู่ของประชาชนในระดับสำคัญ จึงจำเป็นต้องถูกควบคุม ตรวจสอบ และรับรองคุณภาพอย่างเข้มงวด	- ระบบคัดเลือกผู้สมัครเรียน - ระบบวิเคราะห์เครดิตการเงิน - ระบบวินิจฉัยทางการแพทย์
3. ความเสี่ยงจำกัด (Limited Risk)	ระบบ AI ที่มีผลกระทบต่อผู้ใช้ในระดับต่ำ ถึงปานกลาง มักใช้ในการสื่อสารหรือโต้ตอบ และควรมีมาตรการด้านความปลอดภัย	- แชทบอทตอบคำถามทั่วไป - ผู้ช่วยอัตโนมัติในเว็บไซต์
4. ความเสี่ยงต่ำ (Minimal Risk)	ระบบที่มีผลกระทบน้อยมาก ไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิหรือโอกาสของบุคคล มีลักษณะเป็นระบบเสริมเพื่อความสะดวกหรือความบันเทิง	- เกมการศึกษา - โปรแกรมแนะนำการเรียน

เห็นได้ว่า การจำแนกความเสี่ยงช่วยให้ผู้พัฒนาและผู้บริหารสามารถกำหนดมาตรการกำกับดูแลที่เหมาะสมกับแต่ละระบบ สามารถวางแผนการนำ AI มาใช้ในโรงเรียน/มหาวิทยาลัยอย่างรอบคอบ และนี่ก็ออกแบบเครื่องมือ AI มีความรับผิดชอบและเพิ่มความปลอดภัยยิ่งขึ้น

บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทจริยธรรม AI

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เข้ามามีบทบาทสำคัญในภาคการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่บริหารจัดการเชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้นำทางจริยธรรม (ethical leadership) ที่สามารถกำกับ ทบทวน และส่งเสริมการใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบ โปร่งใส และเป็นธรรม โดยมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

1. ส่งเสริมความรู้เรื่องจริยธรรม AI แก่บุคลากร
2. กำกับการใช้ AI ให้เป็นไปตามกฎหมาย PDPA และแนวปฏิบัติ สวทช.
3. จัดให้มีการประเมินผลกระทบ AI ต่อความเป็นธรรมทางการศึกษา
4. ร่วมมือกับผู้พัฒนาเทคโนโลยีและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานศึกษา

ตัวอย่างบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทจริยธรรม AI

1. กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติด้านจริยธรรม

ผู้บริหารต้องกำหนดนโยบายในการใช้ AI อย่างชัดเจน โดยอิงตามกรอบจริยธรรม เช่น แนวปฏิบัติของ สวทช. (2565) เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้เรียนและบุคลากร

ตัวอย่าง: โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งจัดตั้ง “คณะกรรมการเทคโนโลยีดิจิทัลและจริยธรรม” โดยมีผู้บริหารร่วมกำหนดนโยบายให้การใช้ AI ทุกระบบ เช่น โปรแกรมเช็คเวลาเข้าเรียนอัตโนมัติ ต้องแจ้งนักเรียนและผู้ปกครองล่วงหน้า พร้อมทั้งมีการอนุญาตอย่างเป็นทางการ

2. คัดเลือกเทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ

ก่อนนำระบบ AI เข้ามาใช้ ผู้บริหารควรประเมินระดับความเสี่ยง เช่น High Risk หรือ Limited Risk และพิจารณาว่าเทคโนโลยีนั้นสอดคล้องกับหลักการด้านความเป็นส่วนตัว ความยุติธรรม และความรับผิดชอบหรือไม่

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งพิจารณาไม่ใช้ระบบ AI ให้คะแนนบทความภาษาไทยของนักศึกษา เนื่องจากยังไม่มีหลักฐานว่า AI สามารถวิเคราะห์บริบทภาษาไทยได้แม่นยำ และอาจสร้างอคติ

3. เสริมสร้างความรู้และจิตสำนึกด้านจริยธรรม

ผู้บริหารควรจัดอบรม สื่อสาร และสร้างความตระหนักรู้แก่ครู อาจารย์ และบุคลากรให้เข้าใจถึงความเสี่ยงและข้อจำกัดของ AI

ตัวอย่าง: ผู้อำนวยการโรงเรียนจัดเวิร์กช็อปหัวข้อ “AI ใช้อย่างไรไม่ละเมิดนักเรียน” ให้ครูและบุคลากร เข้าใจว่าแม้แชทบอทจะช่วยตอบคำถามได้รวดเร็ว แต่ก็ไม่ควรเก็บข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนลงในระบบโดยไม่ระมัดระวัง

4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส

ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ครู และผู้ปกครองร่วมแสดงความคิดเห็นหรือทบทวนผลกระทบจากการใช้ AI รวมถึงชี้แจงว่าระบบใดใช้ AI และใช้เพื่ออะไร

ตัวอย่าง: ก่อนติดตั้งกล้องวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียน ผู้บริหารจัดประชุมหารือกับผู้ปกครอง โดยอธิบายกลไกการทำงาน และเปิดให้เสนอแนะแนวทางการใช้งานอย่างโปร่งใส

5. เฝ้าระวังและประเมินผลกระทบ

ผู้บริหารต้องติดตามการใช้ AI อย่างต่อเนื่อง และมีระบบรับข้อร้องเรียนหากเกิดปัญหา โดยควรมีการประเมินผลกระทบทั้งในเชิงคุณภาพและจริยธรรม

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุค AI ต้องไม่เพียงเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี แต่ต้องเป็นผู้นำด้านคุณธรรม โดยสามารถประยุกต์ใช้กรอบจริยธรรม AI เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ปลอดภัย เป็นธรรม และตอบสนองต่ออนาคตอย่างมีจริยธรรม

แนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารควรนำแนวปฏิบัติไปใช้ในรูปแบบ “นโยบายองค์กร” ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมเทคโนโลยีในสถานศึกษาองค์กรควรมีคณะกรรมการเฉพาะกิจซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร ครู บุคลากรด้านเทคโนโลยีและผู้แทนนักเรียน/ผู้ปกครอง เพื่อทำหน้าที่กำกับ ติดตาม และให้ข้อเสนอแนะต่อการใช้เทคโนโลยี AI ในสถานศึกษา รวมถึงการพิจารณาความเหมาะสมของระบบที่นำมาใช้

ตัวอย่าง: โรงเรียนขนาดใหญ่ตั้งคณะกรรมการ “Ethical Tech Board” เพื่อประเมินผลกระทบของการติดตั้งระบบวิเคราะห์พฤติกรรมด้วยกล้อง AI

2. บรรจุหัวข้อ “จริยธรรม AI” ในการอบรมครูและบุคลากรควรจัดกิจกรรมพัฒนาองค์ความรู้ด้านจริยธรรมของ AI แก่ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยง สิทธิส่วนบุคคล การป้องกันอคติ และแนวทางการใช้งาน AI ที่ปลอดภัยในบริบทการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: วิทยาลัยเทคโนโลยีจัดอบรมภาคบังคับเรื่อง “AI กับสิทธิมนุษยชนของผู้เรียน” ให้ครูทุกคนก่อนเริ่มปีการศึกษา

3. พัฒนาเกณฑ์วิเคราะห์ความเสี่ยงจากการใช้ AI ก่อนใช้ระบบ AI ใด ๆ ในสถานศึกษา ควรมีแนวทางหรือเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ระดับความเสี่ยงตามแนวทางของ สวทช. (2565) เช่น การพิจารณาว่าระบบจัดอยู่ในประเภท “High Risk” หรือ “Limited Risk” และมีมาตรการรองรับความเสี่ยงอย่างเหมาะสม

ตัวอย่าง: โรงเรียนมัธยมสร้าง checklist ตรวจสอบ AI ที่จะใช้ในระบบคัดเลือกทุนการศึกษา ว่ามีอคติหรือไม่ และสามารถอธิบายกระบวนการได้หรือไม่

4. สร้างแนวทางการสื่อสารกับผู้เรียนเกี่ยวกับการใช้ AI ในระบบผู้บริหารควรจัดให้มีการแก่นักเรียนและผู้ปกครองล่วงหน้าอย่างโปร่งใสทุกครั้งที่มีการใช้ AI ในระบบที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคล หรือส่งผลกระทบต่อประเมินผลหรือโอกาสทางการศึกษา พร้อมให้สิทธิในการตั้งคำถามหรือขอปฏิเสธการใช้

ตัวอย่าง: โรงเรียนแก่นักเรียนทุกคนผ่านจดหมายข่าวและเว็บไซต์ก่อนใช้งานระบบตรวจจับการลอกเลียนแบบด้วย AI พร้อมแบบฟอร์มยินยอม (consent form)

ดังนั้น สถานศึกษาควรจัดทำนโยบาย AI เป็นลายลักษณ์อักษร (AI Code of Conduct) พัฒนาแนวทางรับเรื่องร้องเรียนจากการใช้เทคโนโลยี ร่วมกับส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเรื่อง “Digital Rights & AI”

กรณีศึกษาในบริบทการศึกษา

กรณีที่ 1: การใช้ AI ให้คะแนนการบ้านโดยอัตโนมัติ

ข้อดี: ลดภาระครู

ความเสี่ยง: อคติจากข้อมูลฝึกอบรม หรือขาดคำอธิบายชัดเจน

แนวทาง: ต้องมีการตรวจสอบซ้ำโดยมนุษย์ (human-in-the-loop)

กรณีที่ 2: การใช้ระบบแนะนำหลักสูตรด้วย AI

ความเสี่ยง: อาจเลือกหลักสูตรโดยไม่คำนึงถึงบริบทของนักเรียน

แนวทาง: เปิดเผยอัลกอริธึม AI ที่ใช้และปรับแต่งตามสภาพจริง

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำแนวทาง AI Ethics เฉพาะด้านการศึกษาแม้จะมีแนวปฏิบัติจริยธรรม AI จากหน่วยงานวิทยาศาสตร์ เช่น สวทช. แต่ยังไม่มีแนวทางเฉพาะที่ตอบโจทย์สภาพแวดล้อมทางการศึกษาโดยตรง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ เช่น ความสัมพันธ์ครู-นักเรียน ความเปราะบางของผู้เรียน การเก็บข้อมูลส่วนบุคคล ฯลฯ

ข้อเสนอ

1.1 กระทรวงศึกษาธิการควรร่วมกับ สวทช., UNESCO, และสภาวิชาชีพทางการศึกษาจัดทำ "แนวปฏิบัติการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมในสถานศึกษา"

1.2 แนวทางควรครอบคลุมการบริหาร การสอน การประเมินผล และการวิจัยในสถานศึกษา

1.3 ควรบรรจุไว้ในมาตรฐานของสถานศึกษาดิจิทัลในอนาคต

2. ควรมีการประเมินผลกระทบทางจริยธรรมก่อนใช้งาน AI บางประเภท เช่น ระบบคัดเลือกรักเรียน ระบบให้คะแนนอัตโนมัติ หรือการวิเคราะห์ พฤติกรรม อาจส่งผลกระทบเชิงจริยธรรมที่ลึกซึ้ง หากไม่มีการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนหรือความยุติธรรม

ข้อเสนอ

2.1 จัดให้มีการพัฒนา "Ethical Impact Assessment Tool" สำหรับ AI ที่ใช้ในสถานศึกษา

2.2 ให้สถานศึกษารายงานการใช้ AI ที่มีความเสี่ยงสูงต่อหน่วยกำกับดูแล

2.3 ส่งเสริมการอบรมครูและผู้บริหารให้สามารถประเมินผลกระทบทางจริยธรรมเบื้องต้นได้

3. สถานศึกษาควรสร้างพื้นที่สื่อสารเรื่อง AI กับนักเรียนและผู้ปกครองหลายครั้ง ผู้เรียนและผู้ปกครองไม่ทราบว่า AI เข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจที่ส่งผลต่ออนาคตของผู้เรียน เช่น การแนะนำหลักสูตร การประเมินผล หรือการติดตามพฤติกรรม

ข้อเสนอ

- 3.1 สถานศึกษาควรจัดเวทีสื่อสาร เช่น “AI Open House” หรือ “AI Transparency Report” ประจำปี
- 3.2 พัฒนาแนวทางแจ้งให้ทราบล่วงหน้า (prior notice) และแบบฟอร์มยินยอม (consent) เมื่อมีการใช้ AI ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคล
- 3.3 ส่งเสริมการให้ข้อมูลแบบเป็นมิตรและเข้าใจง่าย โดยเฉพาะสำหรับเยาวชน
4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักวิชาการด้าน AI จริยธรรม และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาการพัฒนาแนวนโยบายจริยธรรม AI ที่เหมาะสม จำเป็นต้องอาศัยมุมมองหลากหลายทั้งจากนักพัฒนาเทคโนโลยี นักจริยศาสตร์ นักการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานจริง

ข้อเสนอ

- 4.1 ตั้งคณะทำงานระหว่างวิชาชีพ (interdisciplinary working group) เพื่อออกแบบแนวปฏิบัติที่ใช้ได้จริงในบริบทไทย
- 4.2 สนับสนุนทุนวิจัยและเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างนักวิจัย AI กับครูและผู้บริหาร
- 4.3 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามาร่วมออกแบบนโยบายในฐานะ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ข้อเสนอเชิงนโยบายเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า การใช้ AI อย่างมีจริยธรรมในระบบการศึกษานั้น ไม่ใช่เพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างระมัดระวัง แต่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ การประเมินผลกระทบอย่างรอบด้าน และการสื่อสารอย่างโปร่งใส เพื่อให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ขับเคลื่อนความเสมอภาคและคุณภาพของการศึกษาได้อย่างแท้จริง

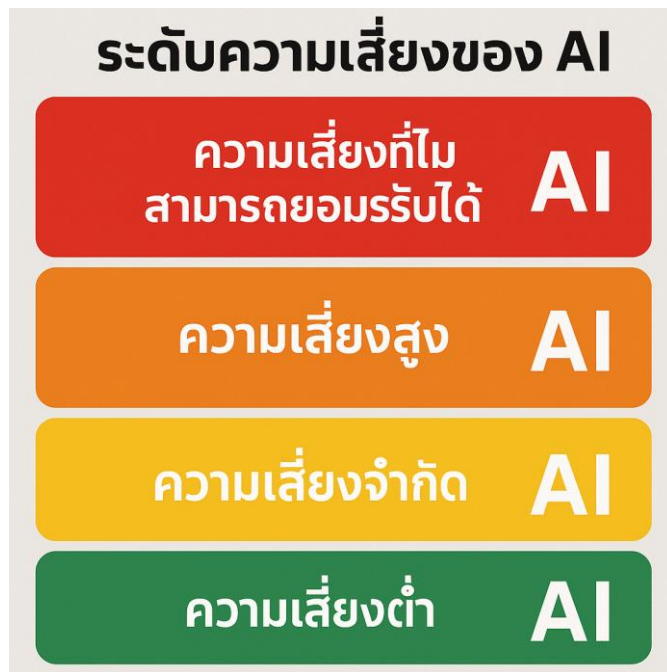
องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความวิชาการนี้ คือ ความสำคัญของกรอบจริยธรรม AI 7 ประการ ได้แก่ 1) ความเป็นส่วนตัว (Privacy) 2) ความมั่นคงปลอดภัย (Security) 3) ความไว้วางใจ (Reliability) 4) ความเป็นธรรม (Fairness) 5) ความโปร่งใส (Transparency) 6) ความรับผิดชอบ (Accountability) 7) การมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-centricity) โดยกรอบนี้ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษานำ AI มาใช้อย่างมีจริยธรรมและยั่งยืน (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบจริยธรรม AI 7 ประการ

รวมทั้งการจำแนกระดับความเสี่ยงของ AI 4 ระดับ ได้แก่ 1) ความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้ 2) ความเสี่ยงสูง 3) ความเสี่ยงจำกัด 4) ความเสี่ยงต่ำ ซึ่งการจำแนกนี้ช่วยให้ผู้บริหารประเมินและเลือกใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสมกับบริบทการศึกษา (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 การจำแนกระดับความเสี่ยงของ AI 4 ระดับ

ในด้านบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา ต้องเป็นผู้นำทางจริยธรรม โดยมีบทบาทหลัก เช่น กำหนดนโยบายการใช้ AI ที่ชัดเจน การคัดเลือกเทคโนโลยีด้วยการวิเคราะห์ความเสี่ยง การสร้างความตระหนักรู้ด้านจริยธรรม AI ให้บุคลากร และส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สุดท้ายแนวปฏิบัติเชิงนโยบาย โดยการจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมเทคโนโลยีในสถานศึกษา พัฒนาเครื่องมือประเมินผลกระทบทางจริยธรรม (Ethical Impact Assessment) สื่อสารกับนักเรียนและผู้ปกครองอย่างโปร่งใสเกี่ยวกับการใช้ AI สนับสนุนการวิจัยและความร่วมมือระหว่างนักเทคโนโลยี นักการศึกษา และนักจริยศาสตร์

สรุป

บทความนี้เน้นความสำคัญของการใช้ AI ในภาคการศึกษาอย่างมีจริยธรรม โดยเสนอกรอบแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อป้องกันผลกระทบทางลบ เช่น การละเมิดสิทธิหรือความไม่เป็นธรรม ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการนำกรอบเหล่านี้ไปปฏิบัติจริงเพื่อให้เทคโนโลยี AI เป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาและความเสมอภาคอย่างยั่งยืน AI คือพลังใหม่ของการศึกษา แต่หากใช้โดยปราศจากกรอบจริยธรรมที่ชัดเจน อาจกลายเป็นภัยเงียบ ผู้บริหารสถานศึกษาคือด่านหน้าที่จะช่วยกำกับ ดูแล และส่งเสริมการใช้ AI อย่าง

รับผิดชอบ บทความนี้เสนอแนวทางตามกรอบจริยธรรม AI ของ สวทช. เพื่อให้เกิดการบริหารการศึกษาที่ปลอดภัย เป็นธรรม และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2565). *แนวปฏิบัติจริยธรรมด้าน*

ปัญญาประดิษฐ์. ปทุมธานี: สวทช.

UNESCO. (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris:

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

European Commission. (2019). *Ethics Guidelines for Trustworthy AI*. Retrieved

From <https://digital-strategy.ec.europa.eu>

Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach*

(4th ed.). Pearson.